PARADIGMATIC STRUCTURES IN THE TERMINOLOGY OF ARCHITECTURE

Bianca Geman, Assistant, PhD Candidate, Technical Constructions University of Bucharest

Abstract: This study tries to establish the specific of the architecture terminology from the point of view of its semantic structures. It has been found that there are many paradigmatic structures. The terminology of architecture is characterized by a special conceptual semantic hierarchy.

Keywords: terminology, architecture, language, context, term.

Identificarea **sensului specializat** de către vorbitorii obişnuiţi (profani) prezintă un interes major, în condiţiile societăţilor moderne, preocupate de deschiderea codurilor ştiinţifice. În acest context, terminologia din *arhitectură*, dobândeşte o importanţă deosebită pentru că este un domeniu ştiinţific şi o disciplină cu un impact social larg. Se admite că în afara domeniului sau în contact cu limba comună, sensul specializat suferă o **determinologizare** în grade şi forme diferite, dar aceasta nu trebuie să depăşească anumite limite, trebuie sa păstreze „nucleul dur" al sensului specializat.

Încercarea de a sesiza o serie de probleme specifice *identificării sensului specializat al termenilor din domeniul arhitecturii* adoptă o serie de principii ale semanticii moderne – *abordarea relaţională şi diferenţială a sensului în clase paradigmatice*. Din perspectiva vorbitorului obişnuit, rezultatele aplicative ale degajării structurilor paradigmatice facilitează *diferenţierea exactă a sensului* care face mai eficiente definiţiile, cu efecte pozitive asupra memorării sensului specializat. Paradigmele lexico-semantice se delimitează pornind de la mai multe *seme comune*: semul lexico-gramatical (partea de vorbire identică), unul sau mai multe seme de substanţă (conceptual-semantice) şi, mai multe *seme variabile*, distinctive (corespunzând diferenţei specifice). Rigurozitatea analizei va fi asigurată de aplicarea analizei semice sau a degajării *componentelor de sens*, ceea ce impune o raportare strictă atât la *definiţiile terminologice*, cât şi la cele *lexicografice*. Selectarea componentelor, ordonarea lor în funcţie de relaţiile din clasa paradigmatică poate da modele de interpretare riguroasă şi accesibilă a sensului specializat, modele numite „*lectura*" definiţiei (Bidu-Vrănceanu 2007: 71-98).

Paradigma propusă pentru analiză, este cea a *tipurilor de locuinţă*. Termenii acestei paradigme, CASĂ, VILĂ, BLOC, CASTEL, PALAT, HOTEL, CĂMIN, PENSIUNE, prezintă interes întrucât au o circulaţie largă, nu numai în comunicarea specializată, ci şi în cea obişnuită. Semul comun de bază în acest caz este /*construcţie*/. Dat fiind că *semele comune* care grupează termenii unei paradigme în sens larg au caracterul de concepte generale, în definiţia componenţială a termenilor respectivi se pot combina cu alte seme, care le sunt subordonate şi pe care le implică (similar cu raportul gen/specie din logică).

Termenii reuniţi în această paradigmă se definesc prin următoarele proprietăţi sau seme comune: /*loc*/, /*construit* (sau *amenajat*)/, /*pentru a fi locuit*/, /*de oameni*/. Toate semele

BDD-V607 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:36 UTC)

menţionate s-ar putea cuprinde în conceptul de „locuinţă” (termenul de LOCUINŢĂ având statutul de arhilexem). Încadrarea unui lexem în paradigma *tipurilor de locuinţă* se va face dacă întruneşte semele de mai sus ca *primele în definiţia lui componenţială*. Este de precizat că, deşi termenii desemnând „locuinţă” se pot defini referenţial, importanţa contextului este destul de mare pentru a se realiza identificarea semantică. Semelor comune care definesc diverşi termeni din limba română ca „locuinţe”, li se adaugă seme variabile, care realizează opoziţiile din această paradigmă. Cel mai important dintre semele variabile este /*destinaţia primară* (*durată stabilă*)/, /*destinaţia secundară* (*durată temporară*)/, /*maniera de construcţie obişnuită*/, /*maniera de construcţie neobişnuită*/ (se redau diferite caracteristici referenţiale, greu de formulat în metalimbaj).

Termenii CASĂ, VILĂ, BLOC, sunt definiţi lexicografic cu ajutorul hiperonimului LOCUINŢĂ. Este adăugat şi arhisememul /*clădire*/, redat prin diverse mijloace lingvistice. Acestea reprezintă singurele seme comune, pentru toţi cei trei termeni.

Termenul CASĂ, cu lexicalizări diferite, îşi precizează sintagmatic o trăsătură semantică */relativ mic/*, care îi permite să se opună termenului VILĂ. Termenul VILĂ definit prin trăsătura */locuinţă elegantă, spaţioasă/* (în opoziţie faţă de CASĂ), pierde de multe ori marca „elegant”, păstrând-o pe cea a „mărimii”. Şi în cazul termenului BLOC, este precizată componenta semantică /*mare*/. Semele variabile /*multe încăperi*/ pentru termenul CASĂ şi /*multe etaje*/ pentru termenul BLOC, realizează opoziţiile din această paradigmă, conducând astfel către ideea existenţei unor trăsături definitorii pentru fiecare tip de LOCUINŢĂ.

În cazul termenilor analizaţi, un aspect esenţial este reprezentat de lipsa mărcii diastratice (**arhit.**), rezultând astfel încadrarea termenilor CASĂ, VILĂ, BLOC, în categoria unităţilor de interes general.

Termenii CASĂ şi BLOC, prezintă *definiţii terminologice* în consens cu *definiţiile lexicografice*, din *dicţionarele generale*. Unităţile sintagmatice CASĂ DOMNEASCĂ, CASĂ EGUMENEASCĂ şi CASĂ ROMANĂ, apar în **D.Art.,** prin informaţiile oferite**,** prezentând interes atât pentru lectorul mediu cât şi pentru specialişti.

Din perspectivă conceptuală, *definiţia terminologică* a termenului VILĂ, cuprinde componente semantice, care redau detaliile referenţiale, necesare pentru o identificare riguroasă: /*număr variabil de camere*/, /*1-2 etaje*/, /*confort sporit*/, /*decor interior şi exterior adecvat*/.

Termenii PALAT şi CASTEL, sunt caracterizaţi prin arhisememul „*clădire mare, somptuoasă*”. *Definiţiile lexicografice* sunt concise, acest fapt fiind o posibilă cauză pentru lipsa elementelor comune. Prin sensul generalizat, arhisememul „*clădire mare, somptuoasă*”, indică omonimia dintre cei doi termeni. Datorită celorlalte detalii referenţiale, reprezentând seme reziduale la nivelul metalimbajului, considerăm cei doi termeni cvasisinonimi cu VILĂ, definit, de asemenea, „*construcţie elegantă*”, însă într-o altă manieră.

Termenul PALAT, este definit de semele variabile: /*sediul unei autorităţi*/, /*locuinţa unei personalităţi*/. Definiţia termenului CASTEL, oferă câteva date de ordin **arhitectural**: /*construcţie medievală*/, /*prevăzută cu turnuri şi creneluri*/, /*înconjurată de ziduri şi de şanţuri*/.

Din perspectiva ierarhiei semantice, se observă existenţa unor unităţi superioare diferite: „*construcţie/ansamblu de edificii*” pentru PALAT şi „*locuinţă seniorială întărită*” pentru CASTEL. Semele variabile care se referă la /*maniera de construcţie*/, divid părţi ale

BDD-V607 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:36 UTC)

definiţiilor terminologice, după cum urmează: /*construcţie sau ansamblu de edificii*/, având /*dimensiuni impozante*/, în cazul termenului PALAT şi /*locuinţă seniorială întărită*/ cu o /*structură specifică*/ pentru CASTEL.

Este remarcată o diferenţă formală, în cazul termenului CASTEL, pentru care *definiţia lexicografică* indică componenta /*locuinţa seniorilor feudali*/, iar *definiţia terminologică* precizează semul /*locuinţă seniorială întărită*/. O altă remarcă se referă la descrierea PALATULUI, care include unităţi de ordin istoric: /*originar din antichitate*/, /*program arhitectural impus în Renaştere*/, /*apanajul unor aristocraţi sau al înaltei burghezii*/.

Semelor comune tuturor termenilor din *paradigma tipurilor de locuinţă*, li se adaugă altele variabile. Din combinarea lor diferită, rezultă identităţile şi opoziţiile acestei paradigme.

Aşadar, prin semele /*locuinţă primară*/ şi /*stabilă*/ se stabileşte o opoziţie între clasa termenilor alcătuită din CASĂ, VILĂ, BLOC şi cea formată din termenii HOTEL, CĂMIN, PENSIUNE, caracterizaţi întotdeauna, prin semul /*locuinţă secundară*/ şi /*non-stabilă (temporară)*/.

Termenul HOTEL, definit prin cvasisinonimul „clădire (mare)”, este caracterizat de semele variabile /*multe camere mobilate*/ şi /*cu destinaţie publică*/.

Relaţia de hiponimie este accentuată în cazul termenului CĂMIN, întrucât acesta este definit drept „denumirea dată unor instituţii cu caracter social şi (sau) cultural”, precum:

CĂMIN DE COPII – „instituție cu regim de internat pentru copii preșcolari (3-6 ani), cu orar de zi sau săptămânal”;

CĂMIN STUDENŢESC – „așezământ universitar care asigură cazarea studenților”;

CĂMIN SPITAL – „cămin (de bătrâni) în care se acordă şi asistență medicală”;

CĂMIN-HOTEL – „cămin cu un grad sporit de confort, care îl apropie de acela al unui hotel” (cf. DEXI 2007: 319).

Aşadar, în cazul analizei termenului CĂMIN, *importanţa contextului* în care apare cu aceste sensuri, este foarte mare.

Termenul PENSIUNE definit prin arhilexemul „CASĂ”, relevă aspectul de „găzduire, constând din locuinţă şi masă (sau numai masă) pe care o primeşte cineva, cu regularitate (într-o casă particulară), în schimbul unei sume de bani”.

Paradigma termenilor care desemnează *tipuri de locuinţe*, este caracterizată de o normare relativă şi eterogenă, ca urmare a *definiţiilor lexicografice şi terminologice*, care prezintă formulări generale, cu diverse probleme din punct de vedere al conţinutului.

Definiţiile lexicografice sunt mai sintetic formulate decât *definiţiile terminologice*. Acest fapt este evident la nivelul exprimării *diferenţelor specifice* din glosările lexicografice, unde se remarcă absenţa datelor enciclopedice prezente în multe dintre *definiţiile terminologice*. *Genul proxim*, care conţine componenta de clasare, este formulat foarte asemănător în cele două tipuri de definiţii. De asemenea, trebuie menţionat faptul că multe dintre *definiţiile terminologice* sunt formulate într-un *cod relativ deschis*, accesibil în multe cazuri şi nespecialiştilor. Aceasta se datorează amestecului just de date specializate şi de date preştiinţifice, caracteristic mai degrabă *definiţiilor lexicografice*.

Impunerea unor sensuri specializate presupune corelarea lor cu modalităţi de exprimare proprii, tipice. *Sintagmele* reprezintă o categorie importantă pentru că desemnează concepte şi noi sensuri, în relaţie cu modificările din societatea actuală. În categoria

BDD-V607 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:36 UTC)

sintagmelor fixe se pot încadra: CASĂ-CAMPING, CASĂ-REMORCĂ, CASĂ MONUMENT, CASĂ MEMORIALĂ, CASĂ DE VECI, CASĂ-RESTAURANT, care se impun prin frecvenţă, grad mare de sudură şi stabilitate Alte exemple de *sintagme fixe* sunt CĂMIN DE COPII, CĂMIN STUDENŢESC, CĂMIN SPITAL, CĂMIN-HOTEL, invariabile morfo-sintactic, cu sens unitar, care corespund unui referent unic, stabil şi invariabil. Condiţionările contextuale pot contribui la identificarea sensului specializat. Exemple de *sintagme relativ libere* pot fi considerate CASĂ DOMNEASCĂ, CASĂ EGUMENEASCĂ şi CASĂ ROMANĂ, definite numai în dicţionarul specializat (D.Art.). Aceste sintagme păstrează parţial sensul termenilor care le compun, dezvoltând însă în structura respectivă sensuri particulare.

Opoziţiile din paradigma „*tipurilor de locuinţe*” se realizează prin semele variabile. Astfel, prin semele /*locuinţă primară*/ şi /*stabilă*/ se stabileşte o opoziţie între clasa termenilor alcătuită din CASĂ, VILĂ, BLOC şi cea formată din termenii HOTEL, CĂMIN, PENSIUNE, caracterizaţi întotdeauna, prin semul /*locuinţă secundară*/ şi /*non-stabilă (temporară)*/.

Unităţile acestei paradigme se diferenţiază şi prin semul */materialele (construcţiei)/*, având două valori principale: */materiale obişnuite/* vs */materiale neobişnuite/*.

Între termenii acestei paradigme se mai stabilesc opoziţii prin semul */mărimea (locuinţei)/* cu valorile: */±mare/ vs /±mic/*. Semele variabile */multe încăperi/* pentru termenul CASĂ, */multe etaje/* pentru termenul BLOC, */număr variabil de camere/* pentru termenul VILĂ, conduc către ideea existenţei unor trăsături definitorii pentru fiecare tip de LOCUINŢĂ.

Alte opoziţii se stabilesc prin semul */maniera (construcţiei)/*, cu două valori principale: */obişnuită/* vs */neobişnuită (specifică)/*. Ultima valoare acoperă mai multe reprezentări referenţiale diferite: */construcţie medievală/*, */prevăzută cu turnuri şi creneluri/*, */înconjurată de ziduri şi de şanţuri/*, pentru CASTEL, */(construcţie) elegantă cu alte particularităţi/*, pentru VILĂ, */construcţie (ansamblu de edificii) cu dimensiuni impozante/*, pentru PALAT. Prin sensul generalizat „clădire mare, luxoasă”, termenii CASTEL şi PALAT, pot fi consideraţi cvasisinonimi. Prin prezenţa altor detalii referenţiale, reprezentând seme reziduale la nivelul metalimbajului, cei doi termeni nu pot fi cvasisinonimi cu VILĂ, definit „construcţie elegantă”, dar de o altă manieră.

Caracterul diversificat şi arborescent al semelor din această paradigmă determină o structurare mai puţin clar constituită, la aceasta contribuind şi prezenţa semelor reziduale.

În mare măsură apropiate ca tip **paradigmatic** sunt structurile bazate pe relaţia de **hiponimie** (adică relaţia dintre un hiperonim şi hiponimele sale). Hiperonimul ca termen supraordonat întruneşte statutul de arhisemem (suma semelor comune mai multor termeni), şi, uneori, de arhilexem (când este lexicalizat prin forme specifice, chiar dacă această lexicalizare nu e obligatorie).

La nivelul termenilor din **arhitectură** se remarcă relaţii hiponimice frecvente, bine organizate, de un tip determinat. Avem în vedere relaţia dintre un hiperonim lexicalizat simplu (ACOPERIŞ, TEMPLU, COLOANĂ, FEREASTRĂ, ş.a.) şi hiponimele sale exprimate prin structuri sintagmatice care conţin obligatoriu hiperonimul. Prezenţa organizării hiponimice este eficientă în identificarea sensului specializat atât pentru specialişti, cât şi pentru nespecialişti, cum se poate vedea din exemplele următoare:

BDD-V607 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:36 UTC)

ACOPERIŞ care desemnează „ansamblul elementelor ce constituie partea superioară a unei construcţii, destinat să închidă spaţiile de dedesubt şi să le protejeze de intemperii” este hiperonim pentru sintagmele hiponimice desemnând „diferite tipuri de ACOPERIŞURI: ACOPERIŞ ÎN PUPITRU, ~ÎN DOUĂ APE, ~ÎN PATRU APE, ~MANSARDAT, ~ÎN TERASĂ, ~ARTICULAT.

Hiperonimul TEMPLU „edificiu rezervat cultului unei divinităţi, construit pe un loc sacru, apoi consacrat şi închinat”, înregistrează din punct de vedere funcţional, în *Dicţionarul de artă*, următoarele sintagme hiponimice: TEMPLU IN ANTIS, ~ÎN DUBLU ANTIS, ~PROSTIL, ~AMFIPROSTIL, ~PERIPTER, ~PSEUDOPERIPTER, ~DIPTER, ~PSEUDODIPTER, ~TETRASTIL, ~HEXASTIL, ~HEPTASTIL, ~OCTOSTIL, ~DECASTIL, ~DODECASTIL.

Termenul COLOANĂ, strict specializat, cu o circulaţie mai limitată dincolo de comunicarea specializată, reprezintă un „element constructiv vertical, destinat să contribuie la descărcarea forţelor de împingere provenite din sistemul de acoperire a unui spaţiu (bolţi, tavane)”. Din punctul de vedere al structurii, se remarcă numeroasele sintagme hiponimice, din *dicţionarele de specialitate*, majoritatea cu structura COLOANĂ + adjectiv: COLOANĂ MONOLITĂ, ~MODULATĂ, ~CILINDRICĂ, ~CANELATĂ, ~ANELATĂ (INELATĂ), ~ÎN TORSADĂ, ~FASCICULATĂ, ~ÎNNODATĂ, ~SOLOMONICĂ, ~ADOSATĂ, ~ANGAJATĂ, ~GEMINATĂ, ~COMEMORATIVĂ, ~ROSTRALĂ.

Statutul de hiperonim al lui FEREASTRĂ „deschizătură de formă regulată lăsată în peretele unei clădiri, al unui vehicul etc. pentru a permite să intre aerul şi lumina” este indicat de următoarele sintagme hiponimice, desemnând diferite tipuri de FERESTRE: FEREASTRĂ BIPARTITĂ sau BIFORĂ, ~TRIPARTITĂ, ~OARBĂ.

Nu putem înregistra aici toate situaţiile de acest tip, numeroase mai ales în textele de specialitate, dar, multe sunt curente şi în limbajul cotidian.

Complexitatea structurilor paradigmatice presupuse de definirea mai multor **termeni din domeniul arhitecturii**, justificată de ierarhia conceptuală explică o parte din dificultăţile interpretării riguroase. Suprapunerea mai multor tipuri de structuri paradigmatice ale sensurilor **termenilor din arhitectură** poate contribui, la decodarea lor. Un asemenea studiu semantic poate indica particularităţi ale acestei terminologii în raport cu altele.

Referinţe bibliografice

Bidu-Vrănceanu, A., 1993 - *Lectura dicţionarelor,* Editura Metropol, Bucureşti.

Bidu-Vrănceanu, A., coord. 2000 – *Lexic comun, lexic specializat*, Editura Universităţii din Bucureşti.

Bidu-Vrănceanu, A. şi Forăscu, N., 2005 - *Limba română contemporană. Lexicul,* Editura Humanitas Educaţional, Bucureşti.

Cabré, M. T., 1991 - *Terminologie ou terminologies? Spécialité linguistique ou domaine interdisciplinaire?*, în *Meta*, XXXV, nr. 1.

Gaudin, F.,1996 – *Terminologie: l'ombre du concept*, în *Meta,* XLI, 4, p.605.

Rastier, F., 1995 – *Le terme: entre ontologie et linguistique*, în *Banque des mots* 1995, p.35-64.

BDD-V607 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:36 UTC)

Dicţionare

DEX – *Dicţionar explicativ al limbii române*, ediţia a 2-a, coord. Ion Coteanu şi Lucreţia Mareş, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1998.
DEXI – *Dicţionarul explicativ ilustrat al limbii române*, coord. Eugenia Dima, Editura Arc & Gunivas, Italia, 2007.
Dicţionar de artă, coord. Mircea Popescu, Editura Meridiane, Bucureşti, 1995.
Lexicon de construcţii şi arhitectură, coord. Bălan, Ştefan; Mihăilescu Şt. Nicolae, Editura Crişana, 1985.

BDD-V607 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:36 UTC)